

Montserrat Roig: feminista, culta, antinazi, comunista

Per GABRIEL JARABA

Per a alguns era la germana de Joan Roig i Fransitorra, autor de “La vaga obrera”, llibre publicat per Edicions 62 en 1971 que vaig devorar de coberta a contraportada. Per a d’altres, la germana de la Glòria Roig, actriu i esposa d’un dels grans del doblatge, en Sansalvador. Per a molts, la filla de l’escriptor i advocat Tomàs Roig i Llop, un senyor que als joves d’aleshores ens semblava el model de ciutadà barceloní de dretes a qui podiem respectar. Per a mi va ser una troballa en descobrir-la amb el seu primer recull de relats, “Molta roba i poc sabó (i tan neta que la volen)” i després amb la primera novel·la, “Ramona, adéu”; una novetat brillant en una literatura catalana que, de manera probablement injusta però comprensible en un jove periodista de 20 anys i alhora militant comunista em semblava polsegosa. A diferència de molta gent de la meva generació, jo no mirava cap a l’esquerra intel·lectual francesa sinó que ho devorava tot sobre la nova esquerra nord-americana; molts de nosaltres teníem el cap plé de les aventures d’Àngela Davis, Jerry Rubin, els Panteres Negres, el Youth International Party, el nou periodisme de Hunter S. Thompson, les cançons combatives de Pete Seeger, Arlo Guthrie i Tom Paxton i tota la ressaca del festival de Woodstock. Serà injust però comprensible: interessats per tot aquest huracà de canvi, tenir com a model d’escriptora catalana aquelles senyores d’aspecte contingut que havien viscut en el temps de les Pàgines Viscudes de Folch i Torres hauria estat demanar-nos massa. Ben aviat ens vam adonar que per a poder proposar una contracultura primer cal conquerir la cultura, i més tard sabriem que més d’una d’aquelles dames van ser, en plena flamarada republicana, expertes en l’art de trencar cors.

Els burgesos catalans il·lustrats van fer una revolució cultural encoberta durant els anys 50 i 60: recuperar la llengua i la cultura, ometre i amagar la Catalunya combatent, obrera i republicana derrotada el 1939 i fer veure que la literatura catalana i l’idioma en que estava escrita coincidien gairebé mil·limètricament amb la visió del món, petita, d’un sector de la societat, petit. Moltes incomprensions actuals respecte a les nostres llengua i nació venen d’aquella victòria pírrica que va salvar la llengua, un model de llengua, i la cultura, una part de la cultura, a canvi de sacrificar una realitat sencera. Amb la manera desinvolta de narrar de Montse Roig s’obria una escletxa per la que es començava a veure que a Catalunya érem molts més dels que uns volien i altres deien. El que teníem en comú ella i nosaltres era haver comprés la proposta d’“aliança de les forces del treball i de la cultura”: la vida catalana no s’acabava a l’eixample i des de dins la seva quadrícula, la Montse va obrir portes i finestres per a que hi corregués l’aire.

Perquè la Montse Roig no era una fleuma. Tot just arribada a la universitat ja va començar a militar en un grup clandestí, de la mateixa manera que participaria a la caputxinada i més tard a l'Assemblea d'Intel·lectuals i seria militant del PSUC. No era Angela Davis, perquè les àngeles d'aquí es deien Teresa Pàmies o Neus Català, però era una militant comunista, feminista i d'esquerres, i a més la teniem entre nosaltres. No era una heroïna de la classe obrera, com l'arquetípic Rosie the Riveter ("Rosie la rematxadora", la versió nord-americana de l'estajanovisme antinazi) o les valentes sindicalistes que sortien a les cançons de Pete Seeger. El que la feia propera era el seu aspecte de noia de casa bona però no pija, de filla de l'Eixample que va voler ser capital d'una Catalunya ciutat tirant a neerlandesa però no del Pedralbes o la Diagonal poblats per ex combatents del Tercio Nuestra Señora de Montserrat o antics lliguistes reconvertits en socis del Fomento del Trabajo Nacional (o del Círculo Ecuéstre, que tant fa). Era com una cosina filla de tiets una mica benestants passada per la lectura de "Así se templó el acero" de Nikolai Ostrovski, que havia pres partit contra la barbàrie i la lletjor. Perquè la lletjor del franquisme —aquella vella i coneguda olor, que deia Pitu Benet i Jornet— n'era el signe clar de la brutalitat.

La mateixa Montse Roig era bonica. La bellesa, en temps de lletjor i barbàrie, és revolucionària. La bellesa femenina, en mans d'una feminista amb visió de llarg recorregut, és una màquina de desvetllar impostures. L'al·lusió de Josep Pla a les seves cames arran d'una entrevista que li va fer a TVE a Catalunya va fer més per mostrar la impudícia descarada i ofensiva del masclisme que cent discursos junts. I de pas, a aquells joves ens va refermar en la nostra visió de la qüestió planiana, que veia miseria moral on altres veien excel·lència literària. Potser érem injustos però la grolleria ens ofenia pel que denotava, que també venia de molt lluny. No hi havia possibilitat d'error: Montserrat Roig era feminista i hi exercia de líder. Feminista, culta, viatjada, bonica, esquerranosa comunista, activa, militant: una síntesi modèlica del país que volíem construir i en el qual volíem viure sense esperar que Franco morís. Als qui parlen ara de "desconnexió" i que diuen que "han desconnectat" de l'estat espanyol els convindria saber —perquè no ho saben— que la forta implantació del Partido Comunista de España al teixit social i de la progressiva conquesta de l'hegemonia cultural per part del Partit Socialista Unificat de Catalunya, al bell mig de la vida quotidiana en el franquisme es van obrir el que anomenàvem "illes de llibertat", és a dir, la possibilitat de viure com si el franquisme no existís, o gairebé. La síntesi vivent que la Montse encarnava n'era una prova.

I tot d'una, ella compregué quelcom fonamental: no podíem voler guanyar el futur si no sabíem d'on veníem. "Venim de lluny i anem més lluny encara", deia el lema. Aquelles "mis manos, mi capital" no havien sorgit del no res. La Montse no deixava d'obrir finestres, i finalment, va obrir una per la qual va entrar un vendaval. Aquella Catalunya derrotada que poc a poc s'anava redreçant, tot fent país, ja havia estat un país que un dia va fer política per a poder guanyar una república. I n'hi va

haver els qui s'hi van deixar la pell, no només a un exili del qual alguns tornaven discretament i entre ombres, sinó al bell mig d'una barbarie encara més descomunal: l'extermini als camps nazis, on el nazifeixisme va mostrar el seu veritable rostre, que no era el de "la burgesia alçada en armes" com molts crèiem, sinó un veritable projecte sociopolític i tecnocientífic d'abolició de la humanitat.

"Catalans als camps nazis" va caure com una bomba. D'aquells senyors grans republicans n'hi havia d'una altra mena. Havien plantat cara al monstre i, vençuts però no derrotats, un cop morta la bèstia tornaven del seu ventre per ensenyar-nos que la Catalunya ciutat somiada era molt més gran i arribava a Mauthausen, Auschwitz, Treblinka, Birkenau, Ravensbrück. Ells havien fet política, havien fet la guerra al nazisme, eren treballadors republicans i comunistes, i aquells joves entusiastes, injustos i ignorants, vam descobrir que d'entre nosaltres, de la nissaga dels nostres pares, dels vençuts a la guerra civil, dels ciutadans de la Catalunya treballadora,, de la gent que va viure a l'època de les Pàgines Viscudes, apareixien ara, també entre boira i sorgits de la nit, homes grans militants que no van acotar el cap davant la barbarie sinó que hi van plantar cara allà mateix on havia nascut.

I ja no hi va haver marxa enrere. Anys abans, l'aparició de "K.L. Reich", d'Amat Piniella, hauria pogut obrir una esclatxa com aquesta. Però es va publicar severament mutilada per la censura, i no va circular com hagués calgut perquè alguns no ho van voler: perquè explicava aquesta crua veritat de que la Catalunya republicana no havia estat una disbauxa a oblidar, que entre els catalans resistenters els militants comunistes es van negar a deixar de lluitar i per això van anar a parar al cor mateix de l'horror. Nit, boira i oblit, l'oblit cruel no només per part dels franquistes espanyols, oblit pèrfid pels qui s'estimaven més mostrar com a ideal una Catalunya petita, potser no tan triomfant però probablement possible si fèiem país. A condició que el país fos petit i determinat per Procust.

Vaig tractar la Montse en els seus darrers anys de vida, quan ella feia entrevistes per al suplement dominical d'El Periódico i jo era el redactor en cap responsable de la publicació. Mai no vaig tenir valor de dir-li personalment que l'admirava perquè, com qui no fa la cosa, amb aquella pinta de cosineta guapa però amb la mirada plena d'orgull legítim, havia trencat a còpia d'obrir-hi esclatxes la impostura d'un "país petit", fot-li gastos, tú, un país que donava gent que havia plantat cara amb les armes als nazis alemanys. I és que la Montse va inventar això que ara diem "memoria històrica".